

Prožimanje zbilje i Krležine domišljatosti u toponimima drame „Vučjak”

Drama »Vučjak — u onom njezinom dijelu gdje Krleža dodiruje buntovne dane ludbreškog kraja u kome se stjecajem neobičnih okolnosti našao 1920. godine — jest, uz ostalo, i zelenokaderaška podravsko-kalnička kronika. Tu, samo prividno minijaturnu poratnu kroniku spomenutu na brojnim mjestima u »Vučjaku« dopunio je sâm Krleža svojim impresijama iz Duge Rijeke u tamošnjim svojim dnevničkim zapisima (»Davni dani«, 1956, str. 567. do 569).

Da se zelenokaderaški motivi s kojima se susrećemo u »Vučjaku« odnose upravo na podravski i kalnički kraj, a ne možda na neki drugi, bilo koji, svjedoči pojava kaderaša kod sela Mučne (blizu Koprivnice) i na Črnoglavcu (lokalitetu nedaleko od Ludbrega, smještenom na sedmom kilometru puta Ludbreg-Duga Rijeka).

Mučna i Črnoglavac jedini su toponimi u drami »Vučjak« kojima Krleža nije promijenio njihove prave nazive i koje je u drami ostavio na njihovim stvarnim lokacijama. Svi ostali toponimi, kao npr. Vučjak, Jaruga, Mlinovi, Rakova Jama, Sveta Nedjelja, Marof, Križ i Sveta Ana ne postoje pod tim nazivima na geografskom prostoru Kalnika. Ti su toponimi Krležina tvorba i plod njegove stvaralačke domišljatosti.

Tu nepobitnost trebalo bi promotriti u svjetlu dosta davno date ocjene Branka Hećimovića koji tvrdi da se Krleža pri pisanju drame »Vučjak« »nije služio isključivo maštom i invencijom već je pojedine detalje često uzimao iz života«. Trebalo bi stoga istražiti koje je detalje Krleža uzimao iz zbilje života pri oblikovanju spomenutih toponima i zašto ih je upravo tako preinačio.

1. Črnoglavac

»To su bili zelenaši! (...) To su gadovi bili jutros na Črnoglavcu. (...) Kada smo jutros bili na putu ovamo u Vučjak, a meni se ono pričinilo, kao da sam u šlagu vidio dvojicu.« (»Vučjak«)

To, da su zelenokaderaši bili na Črnoglavcu, pričinilo se Panteliji Crnkoviću, naredniku i postajevodniku oružničke postaje u Svetoj Ani, kad je u pratnji Mitra, žandara kapralskog čina, krenuo iz Svete Ane u Vučjak. (Pantelija i Mitar sporedni su likovi drame »Vučjak«). Uzmemo li

u obzir činjenicu da se Črnoglavac uistinu nalazi otprilike na pola puta između Ludbrega i Duge Rijeke, postaje očito da je put oružničke patrole Sveta Ana — Črnoglavac — Vučjak istovjetan s putom Ludbreg — Črnoglavac — Duga Rijeka. Toponomom Črnoglavac omogućio nam je Krleža da se pouzdano razriješite toponimi Sveta Ana i Vučjak. Vrlo je vjerojatno da je autor ostavio Črnoglavac pod nepromijenjenim imenom radi toga da bi tim toponimom locirao svoju dramu »Vučjak«.

Iako razložno pretpostavljam da toponim Črnoglavac ima svoj onomastički korijen u antroponimu rodovskoga podravskog plemića **Črnoglava** iz 13. stoljeća, moglo bi se činiti kao vrlo vjerojatno i to, da je Črnoglavac u »Vučjaku« i dramski simbol.

2. Vučjak

»Daleko je (...) od Vučjaka. (...) Trideset i jedan kilometar od pruge u ovo blato, u ove šume, sada, u zeleni kader, (...)« (»Vučjak«)

Napustivši Črnoglavac krenuli su oružnici — narednik Pantelija i kapral Mitar — preko Rčkih Krča i šume Severuše u Vučjak.

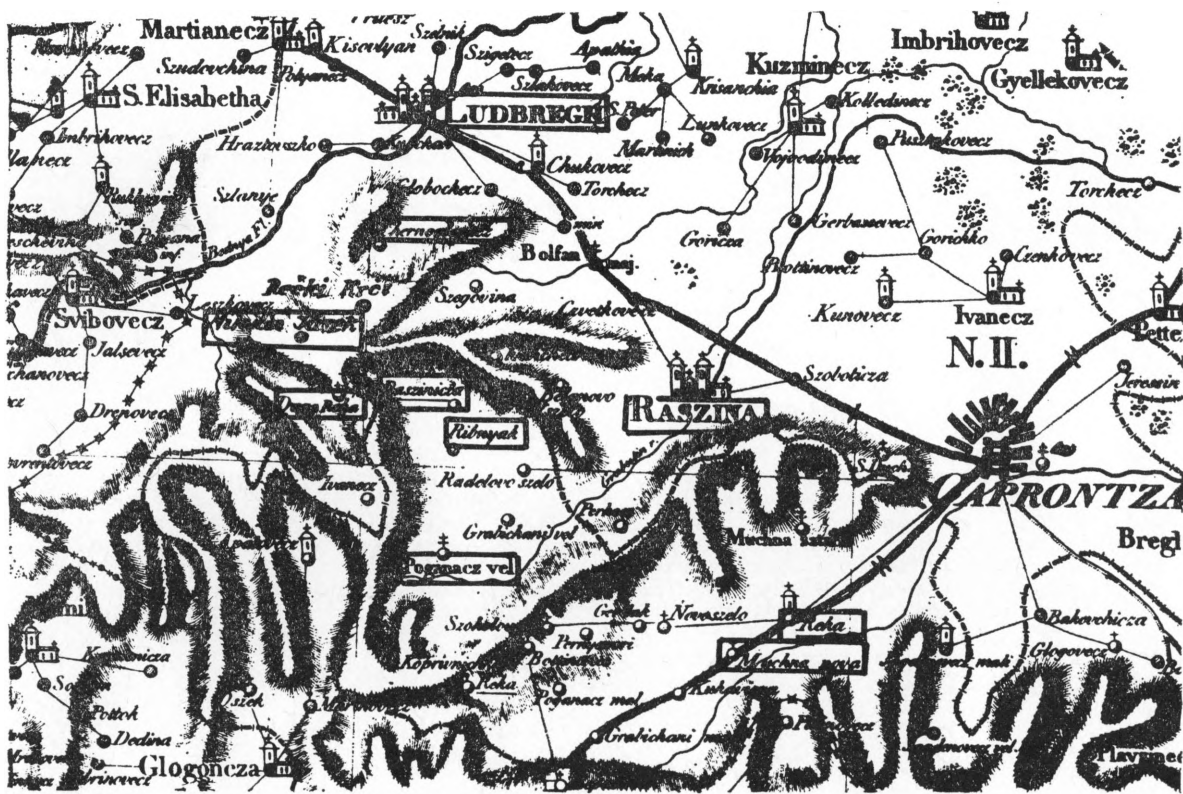
Pri obradi toponima Črnoglavac spomenuo sam da je Vučjak zapravo preimenovana Duga Rijeka. Bilo je kod mještana zbog toga u prvi mah i ljutnje na Krležu. Bilo kako bilo, Vučjak ne zvuči uzvišeno. (I suvremeni pisac Meša Selimović zgranut je nad nazivima »(...) Vučjak, Vukojebine, Vukovije, Vukovsko, (...). Sve čemer, sirotinja, glad, nesreća«.)

Krležin dramski toponim Vučjak sadrži u sebi i čemer i sirotinju i glad i nesreću. Vučjak je i odraz specifičnoga kalničkog prostora sa svim njegovim karakteristikama istaknutim u citatu na početku ovog poglavlja. I ne samo to! On je i oličenje vučjih međuljudskih odnosa. Vučjak je prvenstveno: simbol.

3. Jaruga

»I kod Jaruge leži jedan već dva dana!« (»Vučjak«)

U neposrednoj blizini sadašnjega srpskog i štokavskog sela Duge Rijeke nalazi se naselje Mikulin Jarek kojim protječe Mikulin potok. U

Kalničko-partizanski kraj: Josephus Szemán, Mappa diocesis Zagradienses 1825. — Ulomak — (Tponime uokvirio, te Mikulin Jarek i Rečke Krče ucrtao ing. Zdravko Majdak)

njihovim imenima sačuvali su se kroz tri i po stoljeća — od 1631. godine — davni kajkavski oblici narodnog govora čitavoga kalničkog kraja.

Čini se vrlo vjerojatno da je Krleža upravo Mikulin Jarek preoblikovao u Jarugu. Za takvu pretpostavku govore svi logički jezični razlozi. S obzirom na to da su »jarek«, odnosno »jarak« i »jaruga« srodne riječi, Krležin je toponim Jaruga mogao glasiti i Jarak, no tada bi sve bilo i suviše očito, što Krleža možda i nije želio.

4. Mlinovi

»Ti Mlinovi prokleti! (...) Kod Mlinova su noćas opet ustrijelili jednoga kaderaša!«
(»Vučjak«)

Nedaleko od Duge Rijeke nalazi se selo Ribnjak. Tik uza nj teče potok Medenjak, koji iz prostranih šuma Rasinjske Strane prima pet po-

točica. To bogatstvo vodom omogućilo je da se na Medenjaku podigne nekoliko mlinova.

»Tu kod Ribnjaka bili su odavna naši mlinovi. Sada ih nema« — govori mi moj informator Gojko Crljenica iz Duge Rijeke i nastavlja: »Lako je moguće da je zbog tih mlinova Krleža selo Ribnjak nazvô Mlinovima.«

5. Rakova Jama

»Sutra opet (...) poslije podne na Rakovu Jamu! Tamo su silovali dvije žene, (...)«
(»Vučjak«)

»Rakova Jama naziva se i danas dio šume Rakovčice« — objašnjava mi G. Crljenica i dodaje: »Rakova Jama blizu je sela Male Rasinjice. Eto, ta Mala Rasinjica, to ti je Krležina Rakova Jama. Između šume Rakovčice i Male Rasinjice teče potok Rasinjica, u kojem je nekad bilo mnogo rakova. Sve je tu puno kojekakvih rupa, jama, jaruga. Jama do jame!«

6. Sveta Nedjelja

»Onda su me premjestili u Svetu Nedjelju, sedam i pol kilometara odavde!« (»Vučjak«)
Učitelj Vjekoslav Hadrović (važniji lik drame »Vučjak«) premješten je iz Vučjaka u Svetu Nedjelju »sedam i pol kilometara odavde«, što upravo odgovara udaljenosti Duge Rijeke od Poganca. **Krleža je prema tome kalničko selo Poganac preimenovao u Svetu Nedjelju, odnosno u Nedjelju.**

Valjalo bi dokučiti zašto je Krleža Poganac preoblikovao upravo u Svetu Nedjelju. Možda ga je na to navelo ludbreško proštenje, tzv. Sveta nedjelja ili, narodski rečeno, Sveta neděla. To se proštenje već nekoliko stoljeća održava u Ludbregu svake prve nedjelje u rujnu. Na to proštenje dolazili su i Hrvati Podravci i Srbi Kalničani. Sve to što je u svezi s tim proštenjem bilo je sigurno Krleži poznato. Vjerojatno je dakle, da je Krleži pri oblikovanju toponima Svete Nedjelje poslužilo upravo to proštenje.

7. Marof

»Ja sam stigao na Marof jutarnjim vozom, pak pješke na Mučnu.« (»Vučjak«)
Na svome putu iz Zagreba u Vučjak namješni učitelj Kresimir Horvat izašao je iz vlaka u Marofu i odatle se uputio u obližnju Mučnu. Na relaciji Zagreb-Koprivnica nema stanice Marof. Selu Mučna najbliža je željeznička stanica Mučna-Reka. S obzirom na okolnosti da Krleža u drami »Vučjak« toponim Mučna nije preimenoval, a u prošlosti obližnje Réke ne postoji nikakvo znamenje, koje bi imalo neku svezu s toponimom Marof, pretpostavljam da je Krležin Marof zapravo željeznička stanica Mučna-Réka.

8. Mučna

»Digla se silna vjeterina i stao vijati snijeg (...); ja sam počeo gubiti smjer, i stao se u meni javljati umor. Bio sam duboko u šumi od Mučne prema ovamo (...).« (»Vučjak«)
Silna vjeterina ... snježna vijavica ... gubljenje smjera ... umor ... noć u dubokoj šumi ... i sve to u blizini Mučne, ukazuje na to da se i Mučna u drami »Vučjak« javlja prvenstveno kao simbol, kao oličenje muka Kresimira Horvata i Miroslava Krleže u isti mah. Mučna se u drami spominje često, posebno u 2. činu, i to uvijek u trenutku kad licemjeri, pohlepni i pakosni seljaci — školski odbornici — dovode svojim napadima učitelja Kresimira Horvata na rub očaja i sloma. Vrlo je vjerojatno da Krleža upravo zbog simbolike Mučnoj nije promijenio izvorno ime.

9. Križ

»Ja sam putovala s njom u Austriju, i onamo je ona nosila da proda nakit i prstenje bilježnikove žene iz Križa, što su je zaklali u šumi.« (»Vučjak«)

Ni toponim Križ ne postoji u ludbreško-kalničkom kraju. Iz Krležinih riječi da je obrojlena »bilježnikova žena iz Križa« jasno je da je Križ sjedište općine. Tada, dok je Krleža u Dugojoj Rijeci pisao dramu »Vučjak«, u navedenoj mi-

croregiji bila su općinska sjedišta jedino u Ludbregu — Svetoj Ani — i u Rasinji. Zbog toga bi mogli u tom okviru i tražiti odgonetku za Krležin toponim Križ.

Spomenuo sam Rasinju. Kroz to oveće selo prolazio je Krleža često na svome putu u Koprivnicu. U Rasinji nalazi se župna crkva Svetoga križa. Spominje se 1334. godine kao »Ecclesia sanctae Crucis de Razina«. I Krleža je to znao. **Stoga pretpostavljam da je upravo po patronu te crkve Krleža preimenovao selo Rasinju u Križ.**

10. Sveta Ana

»Ti misliš, da je cijela Evropa kao ovaj naš kotar: dvije krčme i Sveto Trojstvo?« (»Vučjak«)

Uz toponim Črnohlavec već je rečeno da je **Krleža u drami »Vučjak« trgoviste Ludbreg preoblikovao u Svetu Anu (kraće Anu)**, odnosno Svetu Janu, skraćeno Janu (u kajkavštini). Prema tome na Ludbreg se odnose i Krležine riječi u »Vučjaku« kad govori: »kotar svetojanski«, »svetojanska crkva«, »majkica božja svetojanska« ili »svetojansko zlato« opljačkano u crkvi.

Dolasci Krležini u Ludbreg — u sjedište kotara s »dvije krčme i Svetim Trojstvom — bili su brojni. Poštanski ured gospođe Schönwetter bio mu je veza sa svijetom i ponajčešći razlog njegovih obilazaka Svete Ane. Posredstvom ludbreške pošte primao je Krleža mnogo pisama, što on navodi u »Davnim danima« i odatle je »u Zagreb slao debele sveznjeve rukopisa na adresu Hrvatskoga narodnoga kazališta«, kako to spominje Ivan Danić — pseud. prof. dra Danila Pejovića — u napisu »Zavičaj u pohode«.

Krleža je uvijek imao širom otvorene oči za sve, pa i za sakralnu umjetnost; može se stoga pretpostavljati da je nekom zgodom razgledao i župnu crkvu Svetoga trojstva. U toj crkvi Krleža je mogao vidjeti uz glavni oltar i oltar sv. Ane. Smatram da je upravo taj oltar bio temeljni činilac kod Krležine odluke da Ludbreg preimenuje u svojoj drami u Svetu Anu.

U drami »Vučjak« Krleža spominje da je obrojlena svetojanska crkva i da su tom prilikom iz nje odneseni kaleži i drugi skupocjeni misni pribor. Za obavijest o tome događaju obratio sam se svojoj 86-godišnjoj učiteljici Jelki Fizir, rođenoj Ludbrežanki. I doznao sam:

»Negdje potkraj onoga rata ili u prevratu 1918, točne se godine ne sjećam, bila je provala u ludbrešku crkvu. Gogovorilo se tada po Ludbregu da su provalnici orobili crkvu i odnijeli iz nje vrijedne crkvene predmete. Ne sjećam se da li je netko spominjao da su odneseni i kaleži. Sve je to bilo već davno i tko bi sve to pamtio još danas«.

Krleža je u ono vrijeme kad je pisao svoju dramu bio tom događaju bliže i znao je o svomu tome više nego moja učiteljica danas, pa ipak je njezina informacija za ovaj napis vrlo vrijedna, jer još jednom potvrđuje da je Krležina drama »Vučjak« i u detaljima realistička drama, da je istinski odraz života, u kojoj se realnost i davna prošlost i Krležina invencija isprepliću stalno i nerazmršivo.